

УДК 338.24:332.14

Оцінка результативності антикризового управління соціально-економічним розвитком регіону на прикладі Закарпатської області

Кучінка Т.В.

аспірант кафедри фінансів
Мукачівського державного університету

У статті обґрунтовано методику оцінки результативності антикризового управління соціально-економічним розвитком регіону на прикладі Закарпатської області. Оцінку проведено за результатами моніторингу складових економічної кризи (економічної, соціальної, енергетичної, продовольчої, зовнішньоекономічної, фінансової, виробничої, інвестиційно-інноваційної, соціальної) що дало змогу виявити негативні наслідки прояву економічної кризи. Проведено зіставлення фактичних значень індикаторів з характеристичними значеннями, які визначають стан економічної кризи. Зроблено висновок про необхідність вдосконалення складових механізму антикризового управління соціально-економічним розвитком регіону.

Ключові слова: економічна криза, індикатор, індекс, інтегральний індикатор, антикризове управління.

Кучинка Т.В. ОЦЕНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ АНТИКРИЗИСНОГО УПРАВЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИМ РАЗВИТИЕМ РЕГИОНА НА ПРИМЕРЕ ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье обоснована методика оценки результативности антикризисного управления социально-экономическим развитием региона на примере Закарпатской области. Оценка проведена по результатам мониторинга составляющих экономического кризиса (экономической, социальной, энергетической, продовольственной, внешнеэкономической, финансовой, производственной, инвестиционно-инновационной, социальной) что позволило выявить негативные последствия проявления экономического кризиса. Проведено сопоставление фактических значений индикаторов с характеристическими значениями, которые определяют состояние экономического кризиса. Сделан вывод о необходимости совершенствования составляющих механизма антикризисного управления социально-экономическим развитием региона.

Ключевые слова: экономический кризис, индикатор, индекс, интегральный индикатор, антикризисное управление.

Kuchinka T.V. AN ASSESSMENT OF THE EFFECTIVENESS OF THE CRISIS MANAGEMENT OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGION ON THE EXAMPLE OF THE TRANSCARPATHIAN REGION

It has been proved in the article the methodology for assessing the effectiveness of the crisis management of socio-economic development of the region on the example of the Transcarpathian region. It has been carried in the assessment out on the basis of monitoring of the components of the economic crisis (economic, social, energy, food, foreign economic, financial, industrial, investment-innovation, social), which enabled to identify the negative effects of the economic crisis. It has been carried a comparison of the actual values of the indicators with the characteristic values that determine the state of the economic crisis is carried out. It has been made in the conclusion on the need to improve the components of the mechanism of crisis management of socio-economic development of the region.

Keywords: economic crisis, indicator, index, integral indicator, anti crisis management.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливою складовою механізмом державного антикризового управління є оцінювання кризових процесів. Саме результати оцінювання виступають основою обґрунтування цілей управління та його основних об'єктів.

Результативність державного антикризового управління соціально-економічним розвитком регіону можна визначити як цільова спрямованість на результативність заходів державного управління за умов комплексного та системного підходу до соціально-економічних процесів, які відбуваються на всіх рівнях розвитку національної економічної сис-

теми, на забезпечення досягнення кінцевих результатів, адекватних поставленим цілям управління. Оцінювання результативності – це визначення ступеня досягнення поставленої цілі, отримання корисності від здійснених заходів, економічного, соціального або іншого ефекту від застосування інструментів антикризової політики.

Для забезпечення оцінки результативності ключове значення має певна низка індикаторів. Для того щоб оцінити механізм антикризового управління соціально-економічним розвитком регіону потрібно оцінити індикатори результативності щодо кожної складової

кризового процесу: економічної, інвестиційно-інноваційної, зовнішньоекономічної, соціальної, демографічної, фінансової, енергетичної, продовольчої, виробничої.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню методики державного антикризового управління та підвищення рівня ефективності державного регуляторного впливу як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівнях приділяють увагу провідні науково-дослідні установи України: Національний інститут стратегічних досліджень, Міжнародний центр перспективних досліджень, Інститут еволюційної економіки, Інститут економіки та прогнозування НАН України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основною метою статті є обґрунтування методики оцінювання результативності та проведення моніторингу складових антикризового управління соціально-економічним розвитком регіону на прикладі Закарпатської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінка механізму антикризового управління соціально-економічним розвитком регіону проводиться на основі теоретико-методологічного підходу. Даний підхід дає можливість комплексного оцінювання, що базується на теоретичному обґрунтуванні методів відбору індикаторів економічної кризи та нормування їх значень; врахування специфіки країни (регіону) і часу, рівня розвитку й відкритості економіки тощо. Важливою є необхідність комплексного вирішення проблеми економічної кризи, обґрунтування індикаторів економічної кризи та нормування їх значень.

Змістовними функціональними ознаками поняття економічної кризи, є сукупність загроз та несприятливих умов для соціально-економічного розвитку регіону. Функціональними ознаками являються дисбаланс економічної системи регіону, інфляційні процеси, зменшення інвестиційної привабливості регіону, підвищення цін на товари та послуги для населення, високий рівень безробіття, нестабільний розвиток соціально-економічної системи, незадоволення інтересів виробників продукції, структурна розбалансованість економічної системи та змінність її параметрів, нестабільність фінансово-економічних процесів. Таким чином, коло обраних індикаторів економічної кризи регіону має комплексно відбивати зазначені характеристики соціально-економічної системи та її середовища.

Методика оцінки результативності державного антикризового управління соціально-

економічним розвитком регіону складається з взаємопов'язаних етапів (рис. 1):

1) оцінювання стану розвитку національної економіки з позицій розвитку економічної кризи (оцінка складових економічної кризи та сукупності індикаторів кожної складової для визначення характеристик економічної кризи на рівні національної економіки);

2) оцінювання тенденцій розвитку окремих регіонів та визначення причин розвитку кризових процесів (оцінка складових економічної кризи та індикаторів кожної складової для визначення характеристик економічної кризи на регіональному рівні);

3) оцінювання результативності заходів антикризового управління соціально-економічним розвитком регіону;

4) оцінювання комплексної результативності механізму антикризового управління соціально-економічним розвитком регіону (визначення узагальненого інтегрального показника на рівні національної економіки та регіональному рівні, порівняльний аналіз узагальнених інтегральних показників та визначення ймовірних причин та наслідків відхилення узагальненого інтегрального показника регіону від середнього показника по країні).

Оцінка комплексної результативності механізму антикризового управління соціально-економічним розвитком регіону має здійснюватися за таким алгоритмом побудови узагальненого інтегрального показника антикризового управління соціально-економічним розвитком регіону: ідентифікація структурних складових економічної кризи; формування множини індикаторів для кожної складової економічної кризи; визначення оптимальних, порогових і граничних значень; нормування значень індикаторів; визначення вагових коефіцієнтів; моніторинг індикаторів, ієрархічне узгодження результатів та їх аналіз; побудова інтегрального індикатора для економіки країни; побудова інтегрального індикатора для економіки окремого регіону; порівняння значень інтегрального індикатора регіону та середнього по країні; обґрунтування ймовірних причин та наслідків відхилення індексу регіону від середнього по країні; розробка системи заходів підвищення рівня результативності механізму антикризового управління соціально-економічним розвитком регіону [2, с. 137].

Для забезпечення оцінки результативності ключове значення має певна низка індикаторів (I_1, I_2, \dots, I_n). Індикатори розвитку економічної системи – це параметри, які дозволяють

Рис. 1. Алгоритм методики оцінки комплексної результативності механізму антикризового управління соціально-економічним розвитком регіону

Джерело: складено автором

оцінити розвиток економічної системи як єдиного комплексу та можливість динамічного її розвитку в майбутньому періоді. Вони, з одного боку, створюють можливість оцінки поточної ситуації в країні, з іншого – дозволяють відчутти тенденції або явища, які наразі неможливо виявити [3, с. 105].

Для того щоб оцінити механізм антикризового управління соціально-економічним розвитком регіону потрібно оцінити індикатори результативності щодо кожної складової кризового процесу: економічної, інвестиційно-інноваційної, зовнішньоекономічної, соціальної, демографічної, фінансової, енергетичної, продовольчої, виробничої. В узагальненому вигляді сукупність індикаторів включає в себе оцінку виробничого стану регіону, інноваційно-інвестиційну діяльність регіону, економічний стан регіону, демографічну ситуацію регіону, рівень соціального стану регіону, фінансовий стан регіону, енергетичну ситуацію регіону, зовнішньоекономічну ситуацію регіону, стан продовольчої діяльності.

Моніторинг структурних складових економічної кризи на регіональному рівні дає змогу сигналізувати про стан загрози, небезпеки, загострення, виникнення соціально-економіч-

них протиріч, дестимулюючі показники розвитку регіон.

Моніторинг індикаторів кожної структурної складової економічної кризи на рівні регіону дає змогу визначити рівень економічної кризи. Діапазон характеристичних значень кожного індикатора вимірюється від 0 до 1 (або від 0 до 100 відсотків) та ділиться на п'ять значень $U_{кри}$; $U_{небезп}$; $U_{нездв}$; $U_{здв}$; $U_{опт}$ (табл. 1).

З метою виявлення результативності антикризового управління Закарпатської області необхідно провести порівняльний аналіз інтегральних показників оцінки результативності антикризового управління України та Закарпатської області. Порівняння доцільно здійснювати на основі визначення індексу, інтегрального індикатора та узагальненого інтегрального індикатора окремо для України та Закарпатської обл. Проведення порівняльної оцінки дає можливість визначити стан економічної кризи та визначити соціально-економічний розвиток Закарпатської обл.

Визначення індексів структурних складових економічної кризи (табл. 2).

Узагальнений інтегральний індикатор для національної економіки (I) розраховано за формулою (1):

Таблиця 1

Характеристика значень індикаторів економічної кризи

Параметри	Характеристика	Рівень, %
U_0	значення індикатора, яке характеризується як мінімальний або абсолютно небезпечний рівень	0
$U_{\text{крит}}$	значення індикатора, яке характеризується як критичний рівень	0,2 або 20%
$U_{\text{небезп}}$	значення індикатора, яке характеризується як небезпечний рівень	0,4 або 40 %
$U_{\text{нездв}}$	значення індикатора, яке характеризується як незадовільний рівень	0,6 або 60%
$U_{\text{здв}}$	значення індикатора, яке характеризується як задовільний рівень	0,8 або 80 %
$U_{\text{опт}}$	значення індикатора, яке характеризується як оптимальний рівень	1 або 100%

Джерело: розроблено автором на основі [4]

Таблиця 2

Індекси структурних складових економічної кризи

№ п/п	Структурні складові економічної кризи	Індекси на рівні України	Індекси на рівні Закарпатської обл.	Вагові коефіцієнти
1.	Виробнича складова економічної кризи	457,988	442,3208	0,1218
2.	Демографічна складова економічної кризи	42,16946	42,31922	0,0913
3.	Енергетична складова економічної кризи	47,97815	30,21762	0,1148
4.	Зовнішньоекономічна складова економічної кризи	66,00042	64,05083	0,1095
5.	Інвестиційно-інноваційна складова	15,95156	22,6965	0,1089
6.	Економічна складова	16,84833	14,88815	0,1224
7.	Продовольча складова економічної кризи	119,7795	72,11465	0,1007
8.	Соціальна складова економічної кризи	26,8125	19,11083	0,1013
9.	Фінансова складова економічної кризи (бюджетна)	10,03529	8,511944	0,1294

Джерело: розробка автора

$$I = \sum_m d_m I_m \quad (1)$$

де d_m – ваговий коефіцієнт, що визначає ступінь внеску показника/субіндекса m -ї складової економічної кризи в інтегральний індекс економічної кризи на рівні національної економіки; I_m – інтегральний індикатор m -ї складової економічної кризи, де $m = (1, 2, 3 \dots 9)$.

$$I = (457,988 \cdot 0,1218) + (42,16946 \cdot 0,0913) + (66,00042 \cdot 0,1095) + (15,95156 \cdot 0,1089) + (16,84833 \cdot 0,1224) + (119,7795 \cdot 0,1007) + (26,8125 \cdot 0,1013) + (10,03529 \cdot 0,1294) = 92,24378$$

Узагальнений інтегральний індикатор для окремого регіону (I) розраховано за формулою (2):

$$I = \sum_m d_m I_m \quad (2)$$

де d_r – ваговий коефіцієнт, що визначає ступінь внеску показника/субіндекса m -ї скла-

дової економічної кризи в інтегральний індекс на регіональному рівні; I_r – інтегральний індикатор m -ї складової економічної кризи, де $m = (1, 2, 3 \dots 9)$.

$$I = (442,3208 \cdot 0,1218) + (42,31922 \cdot 0,0913) + (64,05083 \cdot 0,1095) + (22,6965 \cdot 0,1089) + (14,88815 \cdot 0,1224) + (72,11465 \cdot 0,1007) + (19,11083 \cdot 0,1013) + (8,511944 \cdot 0,1294) = 82,81424$$

Проведений аналіз забезпечив можливість визначити основні складові, в яких спостерігаються прояви кризових процесів у Закарпатській області: виробнича, енергетична, зовнішньоекономічна, продовольча та соціальна.

Висновки з цього дослідження. Враховуючи результати попередніх досліджень [1-3, 5-6] результативності антикризового управління соціально-економічним розвитком на рівні регіону можна не тільки оцінити стан

досягнення визначених цілей антикризового управління, а й здійснити їх корегування з урахуванням зміни тенденцій соціально-економічного розвитку регіону.

Аналіз динаміки показників за складовими економічної кризи у Закарпатській області дозволили окреслити проблеми у певних сферах економічної діяльності регіону. Негативні тенденції спостерігаються у: виробничій (зменшення рівня рентабельності, діагностуються прояви збитковості операційної діяльності різних видів підприємств, зростає знос основних засобів що супроводжується виробничими застоями та зменшенням якості виготовленої продукції), енергетичній (низький рівень якості власних паливно-енергетичних джерел, висока потреба у паливно-енергетичних ресурсах, висока імпортна залежність та високий рівень енергоємності ВВП/ВРП), зовнішньоекономічній (критичний стан відкри-

тості економіки, коефіцієнту покриття експортом імпорту, частки країн-партнерів у загальному обсязі експортно-імпортних операцій, частки провідного товару в експорті та імпорті товарів), продовольчій (недостатній рівень виробництва, споживання продуктів, не раціональне використання продуктів, мало-ефективне використання земель), соціальній (підвищення життєвого рівня населення, зниження рівня безробіття; створення умов для подолання бідності і надмірного майнового розшарування в суспільстві; створення ефективної системи соціального захисту людини, охорони та відновлення її фізичного і духовного здоров'я, ліквідації негативних явищ) сферах діяльності.

Окреслені тенденції доцільно враховувати при уточненні поточних та стратегічних цілей антикризового управління соціально-економічним розвитком регіону.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Нагавичко Т. О. Визначення поняття результативності [Електронний ресурс] / Т. О. Нагавичко. – Режим доступу: <http://dSPACE.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1389/1/Determination%20of%20concept%20of%20effectiveness.pdf>.
2. Мартиненко В. В. Теоретико-методичні засади оцінки економічної безпеки національної економіки [Електронний ресурс] / В. В. Мартиненко. – Режим доступу: http://file:///C:/Users/%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BB/Downloads/ecpros_2015_93_14.pdf.
3. Черничко Т. В. Забезпечення збалансованого розвитку економічної системи в контексті підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки / Тетяна Володимирівна Черничко, Станіслав Федорович Черничко // Економіка і суспільство. Електронне наукове видання. – Мукачево, 2016. – Випуск 3. – С. 103-108. – Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/3_ukr/18.pdf.
4. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
5. Стегней М.І. Екологічний компонент у системі сталого регіонального розвитку / М. І. Стегней, А.-М.І. Архангельська // Економіка та суспільство. – 2017. – № 9. – С. 798-802.
6. Стегней М. І. Фінансова стійкість місцевих бюджетів як фактор впливу на інвестиційну привабливість регіону / М. І. Стегней, І. В. Лінтур // Економіка та суспільство. – 2017. – № 9. – С. 1053-1060.